

63/5.
A. 26 219
A. Maide raamatukirjastus — „Tööline“.

A. Maide.

Sotsialismus

teadusline, utopistline ja praktiline.

I. anne.

Trükitud A. Laurmanni trükikojas, Tallinnas.

A 26219

A. Maide raamatukirjastus — „Tööline“.

A. Maide.

Sotsialismus

teadusline, utopistline ja praktiline.

I. anne.

Trükitud A. Laurmanni trükikojas, Tallinnas.

ELISE YA P. S. BROCKMEHLI OJA
Kirjandusmuuseumi
Arhiivraamatukogu

118815

Eessõna.

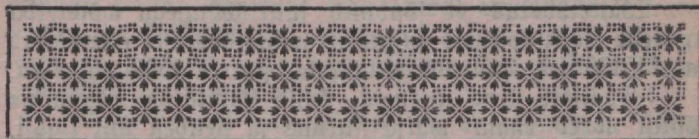
Tihhti kuuleme, et praeguses seltskonnas mitmesugused arvamisjed sotsialismuse üle liiguvad. Mõned panevad kõiki oma lootused uue aate peale, teised aga värisemad juba ainult sõna „sotsialismuse“ juures. Kõik sarnased, kes omaviihil sotsialismusest aru saavad ei ole aga waenakski võtnud asja jägavamalt läbi waadata, waid põhjendawad oma arwamisi ja tundmise mõnede hiiide sõnade peale, mis, oma korda, tihtigi niisamuti walearwamistest wälja on wõrjunud. Paljud, ijegi tema poolehoidjatest, kes uut õpetust taewani liidawad, ei ole mitmesugustel tingimistel saanud enesele kindlaimaid teaduseid selle aine kohta omandada.

Mina oma kirjatoös tegin enesele ülesandeks neid mitmesugusid arwamisi, hirmutundmisi kui ka üleliigseid liiandusi selgitada.

Et aga, nagu wiist ka aumstatud lugeja sellega nõus on, agitationiliselt (sihutusetööga) midagi selgeks ega ka arusaadawaks teha ei wõi, siis saab meie töö enam teadusline olema.

Meil on mitmed kirjatoöd Gestis ilmunud, kuid midagi selgitawad, mis asja tõeliselt seisukohalt walgustaks, meil weel ei ole. Ka mitmed ajalehed, kes selle aine üle mõtteid wahetanud on, on ise weel kaunis pealiskaudses arusaamis.

Ma ei taha küll sugugi mitte sellega tähendada, et minu tööl nendest wigadest puudus oleks, kuid ma olen katjunud siiski wigadest eemale hoida, jellel wiisil, et tähtsamaid kirjatoõsid raamatu kokkuseadmisel juhtnõõriks pidajin.

I.

Teaduslike sotsialismuse hallikad.

Teadusline sotsialismus, mis praegusel ajal aru-
jaaja proletariadi uueks ilmavaateks on saanud, seisab
teoreetiliselt kolme aluse peal, milledest tema ka wälja
on wõrjunud. Need alused on: klassikaline poliitiline
majanduseteadus, utopistline sotsialismus ja klassikaline
idealistiline mõtteteadus.

Ühiskond, mis tema edendajaks oli, oli wõitlew
feltskond, mis Shtu-Europas XVIII. aastajaja lõpul ja
XIX. aastajaja algul parema tulewitu eest wõitluse-
rinda astus.

Kui meie Karl Maryi teadusliku sotsialismuse sün-
nitajaks nimetada tahame, siis ei ole see täieliselt mitte
õige. Tema kogus neid õpetusi ainult kokku, pani jeda
süsteematilisesse korda, mis osalt juba enne teda walmis
oliwad loodud. Karl Mary täiendas teda mitmelt poolt,
kuid üksikud osad oliwad juba walmis aineteks, millest
Mary midagi wõis kokku jeada.

Magu teame, oli kõigeesite *Englismaal* suur töö-
tamiist märgata. XVIII. aastajaja lõpupoolel oli Inglise-
maal kaubandusline suur tööstus juba niipalju edenemud,
et weikeste käsitööstustega wõistlusesse wõis astuda. Kapi-
talid, mis endid suur tööstuste ette wõtete sisse peit siwad,
tõst siwad mitmesuguste tehnikaliste täienduste tõttu faa-
ned eneste pealt ära ja näitasiwad oma õiget kaju.

Wäiketööstus ei jõudnud juurtööstusega võistelda ja selle tõttu olivad junnitunud wäiketööstuse ettevõtjad ja käsitöölised juurtöötetevõtjate juurde tööle minema.

Töölise arm kaswas, kuna kapitalide röhumine tööliisi veel enam wälja furnas ja nendest nut klasši, ilmawarandvjeta tööliisi — proletariati — wälja sigitas. Uus klass wõis ainult oma tööhõudu müüa, kuna juurtööstuse ettevõtjad tööhõu eest wõimata madalat hinda tahtsiwad maksta.*)

Rälgawa töölise klasši arm kaswas. Wastuhakkamine, et oma majandusliht oluforda parandada, oli wõimatu, sest et walitus juurtööstuse ettevõtjate käes oli, kes poliitiliste röhumistega niivii wõis talitada, kuidas ise armas.**)

Sgahugused katsed kuidagi moodi majandusliht oluforda parandada, saidwad kõige röhumamate abinõudega maha jurutud. Walitus, mis doride — mõisnikude kapitalistide ja kõrgemate waimulike — käes oli, wabrikseeris ligemalt 200 seaduse punkti wälja, millede wastuhakkamijele jurmanuhtlus järgnes. 1832 aastal anti uus walimise seadus wälja, mis endisega wõrreldes küll laiendatud pidi olema, kuid töölistelt jiski peaaegu walimise õigused ära wõttis.

Kõik sarnased röhumised ei junnud jiski töölise liikumisele tõkkeid ette panna. Nii näeme juba et 1824 aastal töölised enesele õiguse nõutasiwad ametiühijõu organiseerida, mis jiaajani lubamatad olivad. 1824 a. algab siis Inglisemaa töölise ametiühijuste liikumise

*) Tähtjas Austria teadlane Dr. Max Weber arwas wälja, et kui kõik inimesed tööd teeksid ja oma töö waewa eest tohast tasu saaks, s. o kui neil enam furnajaid ei oleks, kes mitmekordse kaju omale wõtawad, siis tuleks ainult 3¼ tundi ööpäewa kohta tööd teha.

**) Waata pikemalt selle üle: S. R. Gardiner. A student's history of England, t III. 1894 a. Martineau. History of England; May. Constitutional history of England 1876 a. Webb. History of trade unionism. 1894. Sfearanis pikalt ja latalt walguštub töölise majandusliht oluforda ja parandamise wõimalusi: B. Gunningham. The growth of english industry and commerce in modern times. 1892 a.

ajalugu peale. Ka enne jeda olivad ametiühisused korra elutjenud, kuid ainult elutjenud, nii et nemad midagi forda ei juutnud jaata, mis tööliliste elus midagi juuremat mõju oleks awaldanud.

Ragu illemal pool tähendasin, ei andnud ka 1832 aasta seadus kõigile Inglise-maa töölilistele walimise õigust. Et teda wõita, algas Inglise-maal uuesti liikumine. Sellel liikumisel olivad küll weel mitmesugused iseäralised jooned juures (mida meie edespidi ka walgustame) kuid peaasjalikult oli walimise õiguste laiendamine peafihiks. Niijugust liikumist nimetati chartistide (uitle: tihäertistide) liikumiseks.

Walitsewad klassid Inglise-maal wastasiwad tööliste nõudmiste peale rõhumisega. Chartistide liikumine sai inglise suurpõllupidajate (lordide) poolt maha jurutud. Sellegi poolest ei pidanud tööliliste liikumine, mis kord alatud oli, mitte une hõlma juikuma. Töölilised pidasiwad ikka wõitlust edasi ja saiwad wiimati niikaugele, et kodanluse käest kaks seadust 1848 aastal wälja pigistasiwad, mis juba osaltgi nende nõudmisi täitsiwad. Nii sai naisterahwaste tarwis 10 tunniline tööpäew maksma pandud ja jisketoodawa wilja pealt tollimaks ära wõetud.

Prantsuse-maa pidas XIX. aastajajal weel oma Suurt rewolutsiooni edasi. Pärast 1815. aasta territoriete äramääramist*), millest peaasjalikult prantsuse aristokratie osa wõttis, saiwad wiimaste poolt jällegi mitmesugused rõhumiise abinõud tarwitusele wõetud. Prantsuse wäikekodanlus, mis XIX. aastajaja algul juba proletariadiga ühes wõitlusewäljale sammus, õhutas rewolutsiooni tuld ikka weel edasi. Rewolutsion oli tulemas ja tuligi 1830. aastal. Wäikekodanlus tahtis, et walitus aristokratie käest ära jaaks kistud ja nemad oluforra peremehed wõiksiwad olla. Et nende jõud ükjinda selleks otstarbeks weikene oli, sellepärast oli protelariadi poolt abi tarwis. Proletariat, kes esimehest revolutionist kuni 1830 aastani arwu poolest küll paljugi edenenud oli, lastis

*) Waata pikemalt: „Сеньебось. Политическая исторія современной Европы. Изд. Павленкова. СПб. 1902 г.

ennast jiiiski wäikekohanluje poolt ninapidi wedada. Teise revolutioni tagajärg oli niifugune, et walitus aristokratie käest kohanlute kätte läks, proletariat aga, kui esimehes reas wõitleja, pidi walitjuse jaotamise juures wiimase plaani peale taganema.

Sarnast ninapidi wedamist märkas prantjuse proletariat kohe pärast 1830 aastat ja hakkas uuesti wõitlust jellega, kellega tema enne ühes oli wõidelnud. Pärast 1830 aastat hakkab wõitlus, mis terve aastakümne kestis (kuni 1840 a.) küll mitte enam jellelaadiline nagu Suur revolution, waid avaldas ennast juuremalt jaolt wastuhakkamistes.

Politiline wõitlus, mis Prantjumaal itka weel edasi kestis, pidi tingimata üheks mõdeduandjaks ka suur-tööstuse kasvamist pidama. Ühes juurtööstuse kasvamisega juurenes ka warandujeta töölste hulk. Wäikekohanlus ei jõudnud enam juurtööstusega produktide walmistamise üjegi miimijega enam wõistelda ja pidi ka juurtööstuse ees päd painutama. Wäikekohanlust, wäiketööstuse ettevõtjaid ja käsitöölisi eksproprieriti juurtööstuse ja kapitalide poolt.

Majandusline wõitlus pidi tulema. Zuba näeme et Lionis 1831 aastal inur kudujate streik ennast avaldas, 1834 aastal kordas jec ennast uuesti ja wõttis enesele koguni nii laiad piirid, et Pariisi ulatas. Majandusliselt jäi streiki küll alatud, kuid, et walitus kohanlase käes oli, siis pööraiwad wiimased kohe asja poliitilise külje peale. Töölisi rahustama jaadeti sõjawäed, kes kõige metjikumate abinõudega majanduslist wõistlust sumbutada püüdiwad. Sellel tagajärjel jäi Lionis ligemalt 1200 töölisi wõitlusewäljale maha.

Töölised oliwad rõhutud, nende mäsi maha surutud. Terve Prantjumaa proletariat nõudis puhkuse aega, et siis uuesti poolestijäänud wõitlust alata. Puhkuseaeg kestis terwelt kahelja aastat, j. o. kuni 1848. aastani, kui üleüldine Europa revolution algas.

XIX. aastasaja teisel weerandil hakkab ka S a l j a - ja A u f r i a m a a d e s kapitalistline tööstus oma mõju avaldama.

Sellel ajal algas kapital juba oma häävitamat tööd väikeste tööstuste juures. Niihama nagu Inglise ja Prantsusemaadeski, ei muutunud väiketööstus suurtööstusega võistelda vaid oli sunnitud viimasele alla andma. Saksja proletariadi arv suurenes itka rohkem ja rohkem, põlluharijat proletariati maalt linna. f. o. kaubandus- tööstusliku proletariadi hulka kistudes. Majandusline võitlus, mis ennemalgi juba kaunis teravat wahetorda tööliste ja töötetewõtjate wahel avaldas, kaswas weel juuremaks. Nimetame siin mõned suuremad streigid: kudujate streik Sileesias 1844 aastal ja sellejamaisel aastal Bohemias kudujate ja ketrajate streik.

Need majanduslijed võitlused olivad aga ainult jissejuhatuseks suurele võitlusele, mis 1848 aastat Saksjamaa ajaluoost punase wöödina läbi wiib. Tööliste klass võitles seekord mitte ainult eraldi igas maades, vaid astus üleeuropaliselt kapitali ja nende esitajate vastu üles. Seal, kus walitus weel kodanlaste käes oli, avaldas üleüldine revolution weel enam oma mõju. Iga võitlew klass — kodanlus, feodal põlluomanikud ja proletariat — pidas omale midagist jhihiks.

Klassikaline politiline majanduseteadus kui meie teda niisama kaugelt edenemise astmelt waatame, kui tema Adam Schmitti hulest ilmus, siis oli tema selleaegse võitlewa kodanluse ideologiaks.*) Selleaegsete majandusemeeste arwamise järele oli kapitalistline lord seltskonnas kõige loomulikum lord. Igegi nagu loodus oleks jeda niimii ära määranud. Selleaegjed majandusemehed tähendasiwad, et palgatööline niisamajugune tarwitaw seltskonna osa kui kapitalistki on. Iga üks wõis kahte moodi jissetulekuid oma elatamiseks tarwitada. Kapitalist wõttis kasu, kuna tööline oma tööwaewa eest „taju“ sai**).

*) Waata: Чернышевъ. Памятная книжка марксиста книгоиздательства „Дѣло“ СПб.

***) Kes aga selle eest wastutas, et kapitalist mitte ainult „puhta“ kasu enesele wõttis? Kapitalist wõis ka tööliste tööwaewa kasu omandada. Teiseks, oli puhta kasu kottufandja jällegi proletariat.

Tähtsam selleaegne poliitilise majanduse teadlane Riccardo tähendas koguni, et jarnane ford väga loomulik on ja tööstujate mõisteteaga täiesti kokkukõlas seista.

Seega siis, kui selleaegset klassikalist poliitilist majanduseteadust vaatame, näeme, et tema töölisti täiesti töötetavõtjate orjadeks tembeldas. Selleaegne klassiline majanduse teadus oli aga mõnest kohast weel õige nõrk ja ei kandnud isegi vähematki arvustust välja. Kui meie kapitalistliku wahakordajä harutajime, siis näetjime koke, misjuguje terawa wõitluse abinõu jelle tagajärjed tööliste kätte annawad.

Kapitalistliku wahakordajä klassikalises poliitilises majanduse teaduses harutades, näeme, et kauba wäärtus tema peale ära fulutatud waewaga kokkukõlas on, teisets, et mida enam kapitalist kauba wäärtusest omale wõtub, jeda rohkem paneb kauba walmistaja — tööline — omalt poolt juurde, ehk mida rohkem kapitalist kauba pealt kasu jaab, jeda vähem jaab oma tööjõu müümise eest proletariat kasu. Kui nüüd õiguslikelt asja harutaks, siis tuleb wälja, et kõik tööjaadused peawad walmistaja — tööliste — omad olema. Misparast siis töötetawõtja waheltkaupleja oja mängib, kuna proletariat, kes juuremalt jaolt kaupa tarwitab, ka ise oma tarwituste täitja oleks? Seega siis on tööproduktid mõttelikelt enam tööliste, kui töötetawõtja omad. Teine mõiste aga tõi ägedaid kokkupõrkamisi töötaja ja töötetawõtjate klasside wahel awalikuks.

Nii siis ei olnud enam kodanlujel poliitilise majanduse-teadusest kasu waid projetariadil.

Niijugune mõiste tahtis ajalulolijelt ka kinnitust leida. Selle mõiste selgituseks astus ajaluline ilma-waadete kool elusse. Esite seisis see ajaluline kool õiguste harutamises, hiljemalt aga wõttis tema poliitilise majanduseteadulise waatepunti omale seijukohaks.

Ajaluline ilmawaate kool õpetas, et iga ajaluo järk ise õiguse mõisted ja majanduse korralduse ilmijiks toob. Meie näeme, et ajaluline ilmawaadete kool ka jarnase theorie (õpetuse kawa) poole kaldus, mis Adam Schmitzi ja Riccardo wastu oli sihitud.

Mida näitajiwad õige need õpetused, mis aja luo-
lisse kooli poolt wälja jaiwad uurutud? Need kõit
näitajiwad jeda, et seltskonnas edenemise põhjus
maksuw on, et õiguse kui ka majanduse korral-
duse tingimised ja arusaamised edenewad on.

Sia tuli weel klassikaline idealistline
mõtteteadus juurde. Mitte küll just nii, nagu meie
praegusel ajal sellest aru jaame, waid natukene ise waa-
tepunktiist astus Haegel oma mõtteteadusega arendamata
teaduseid kokkukoguma. Haegel oma idealistlikes mõtte-
teaduses tähendab, et praegusel ajal kõit loodus ühes
inimesejuga teatud edenemise ajajärgul on, mis endis-
test kahtlemata kõrgemal seisab; tema kujutab inimesejugu
kui teatud edenemise kõrgusel seiswat olewust.

Need põhjused ja õpetused andiwad kodanlisele
jotfialismusele alust. Tarwis oli kõiki neid õpetusi, neid
mitmesuguseid arwamisi ja ilmawaateid läbi uurida ja
süsteematilisesse korda panna, tarwis oli neid õpetusi,
tõekindluslega läbiwaadata ja mõttepahna korraldamata
teadusesalwest wälja pilduda. Selleks oli tublit jõudu ja
teadlast tarwis. Ajalugu sünnitas Karl Marxi.

Kolmas põhjusalus oli weel utopistiline jotfialis-
mus *) mis teaduslisele jotfialismusele materjali tema
harutustes andis.

Zuba XVIII. aastajajal weel enam aga XIX. aas-
tajaja hakatusel sündisiwad niisugused tingimised, mis
töötawa klassi majanduslist oluforda kõige madalama
kraadi peale wiisiwad. Mitmelt poolt loodi kawasid, mis
sarnase rikkuse ja teiselt poolt kohutawa waejuse ja kur-
namistele piirised pidiwad panema. Mitmelt poolt otsiti
põhjuseid ja arwati neid olema leitudgi, mis ühiskondse
kurjuse eemalepeletamiseks pidiwad mõdeduandwad olema.
Mõned töötajiwad warandusliste klasside, teised aga
waranduseta seltskonna osade poolt. Mõlemad löiwad
kawasid, kui mõtete wäärtuse poolest käisiwad wiimased

*) Siin lepime lühikese arwustamisega utopistilisejt jotfia-
lismusejt, kuna edaspidi pikema peatüki selle tarwis pühendame.

esimestest üle. Mõned arvustajekawad, mis enam töötava klassi olukorra parandamiseks kaasa tahtsiwad aidata, leiti enam väärtusliised olema.

Viimaseid oli mitukümmend walmis tehtud, kuid igal ühel oli oma weikene puudus juures. Neid mõtteselgitusi, õigemini mõtteid tööliste olukorra parandamise üle, mõeti kokku ja see sünnitas uutmoodi õpetuse, mida utopistlikuks sotsialismuseks nimetati.

Kes aga oliwad utopistid?

Need oliwad niijugused kodanluse liikmed, kes kõige jeltskonda walida arwustuse alla wõtsiwad. Kõik, mis ialeski jeltskonnas sündis, wõi jelleks oma mõju andis, oli hääks utopistide arwustuse aineks. Nii arwustati kõige karedamal toonil kapitalistliku wahelordajid, eraon andust, perekonda, abielu, naisterahwaste seisukorda, wõistlust, tööstuse korratust, kriisiseid, isegi ühikondlise aate mõistmine läks arwustajate kareda mõttewoolu alla. *) olguigi, et utopistid mõtete lahutamist (analüüsimist) kaunis heaste tundsiwad, jüiski ei wõinud nemad ajaraamidest, mida aeg neile ise ette seadis wälja jammuda. Kapitalismus XIX. aastajajal oli alles oma esimeste edenemise astmete peale jõudnud ja ei wõinud sellepärast veel kõiki oma koledusi näidata.

Miks pärast nimetame jüis jarnaseid teadlasi, kes oma õpewajad jeltskondlise olukorra parandamiseks tarwitada andsiwad, utopistideks?

Sellepärast, et nende plaanid liiga kunstlikud, liiga teoritilised oliwad, kuna praktilises elus nendega midagi teha ei oleks wõidud.

Rahwa-masse (kogu) ei tunnistanud utopistide aateid omaks. Mõned jüiski, kes utopistlike sotsialismuse poolehoidjad oliwad, asutasiwad eneste hulgas jällegi ojakondajid, jettijid j. n. e. ühejõnaga, ilma nende eneste tahtmiseta paraliseerisiwad nemad oma aateid ja juugutasiwad teda jurnale.

*) Waata: Чернышевъ. Памятная книжка Марксиста в.л. „Дзюло“ СПб. 1906.

Ilmaasjatajased utopistide katsjed tööliste liikumist erutada, teda elujõuse panna ei leidnud vastukõla. Sellegi poolest ei tihka jüguugi ütlemata jätta, et just utopistid tööliste keskel jalaja töötawaid ühijusi organiseerijiwad. Suurem jagu järnastest organisatsioonidest oli Pariisis nendest jünnitatud, keda poliitilistel põhjustel kas Sakja, Italia, Austria wõi Wenemaalt wälja oli saadetud.

Nendes jalajastes organisatsioonides leidis rahwuswahelus esimest wastukõla, nendes organisatsioonides oli esimene kord otjufeks tehtud üleilmilise proletariadi wõitlust ja selle weel pühamat tagajärge omale sihiks pidada, nendes organisatsioonides harutati ka neid puuduseid, mida utopistlijed jüstemiid töiwad, seati uusi poliitilisi programmeid ja töötati pikemalt majanduslise wõitluse programmeid wälja.

Ühe niinjõuse organisiooni — „Londoni Kommunistide Ühijus“ — liige oliwad ka Karl Marx ja Friedrich Engels.

Nii näeme siis, et 40 aastate lõpupoolel ühiskond jotsialset küsimust õige terawates wormides ajaluo näitelawale kiskus. Et jellest küsimusest pikemalt aru saada, ehk tema peale koguni wastust katsjuda anda, siis peab peaaegu kõige Europa maade tööliste liikumisega tutaw olema. Nus klajs astus liikumisega ajaluoisse ja nimetas ennast proletariadiks oma pühamaid aateid aga jotsialismuseks.

Wis on siis jotsialismus?

Selle küsimisega katsjume selle õpetuse juurde minna, mis Karl Marxi ja Friedrich Engelsli poolt pikemalt wäljatöötati.

Marx ja Engels töiwad kõike jeda kofku, mille mõtete wallas wäärtust oli, mille tagajärjed töölistele kättejaadawad, kasulikud wõijiwad olla. Oma õpetust, mis mitte enam arwamiste ja unistuste peale ei põhjennenud, nimetasiwad nemad teaduslijeks jotsialismuseks. Põhjusalused, mis esimestena Marxi juures kindlustust leidjiwad, oliwad ühiskondline edenemine ja kapitalistilise jeltskonna edenemise põhjused.

II.

Sotsialismuse aade üleüldistes joontes.

Et sotsialismusest järjekulult aru saada, peame teda taseist waatepunktist harutama.

Sotsialismust majandusliseist seisukohast harutades, näeme, et paljud niijugused punktid ette tulewad, millest eijinese ülewaate juures peaaegu wõimatu on aru saada.

Meie näeme, et praegune sotsialistline liikumine kõite jeda käesolewat wiletjat majanduslist oluforda ümber tahab liikata, et uus, parem, wabam ja tarbekohasem ruumi wõiks jaada.

Sotsialismuse majanduslist programmi ühes tema põhjusemõtete kui ka rahwuswahelise liikumijega wõib umbes järgmiselt formuleerida (lühidalt awaldada põhjusejoontes):

Et eraomandusline kapital jaaks kollektiwiiliseks kapitaliks et, näituseks, praegused tööabinõud ja muud ettewõtetesie paigutatud kapitalid lähewiivad seltskonna walitsuse kätte, et praeguse waba wõistluse ajemele täieline tarwidusline nõude astuks. Eraomandusline kapital peaks ühiskonna kätte minema, kes teda tööabinõudena ühenduslise tööga (sotsialise, kollektiwiilise) seltskonna, ehk ühiskonna wahel ära jaotab. Praeguse kapitalistlike töowalmistuse ajal, mangelib wõistlus õige suurt oja, kuna kollektiwiiline tööstus jeda näljasurma jaadab, sest et siis tarwiduslise nõude järele produktiivid walmistatakse, mis t õ t a m i s e wäärtuslist jaotatud jaawad. Niijugune on sotsialismuse majanduslise progremmi jügamamad põhjusaluslised nõudmised. *)

*) Waata: A. Шефле. Сущность социализма. изд. Всеобщей Библиотеки за 1906 г. СПб.

Mis praktilise külje täidesaatmisesse puutub, siis lähewad selle juures niitmed poolehoidjad oma arwamistega lahku.

Praegusel ajal wõtab iga kapitali omanik (kui era isik) just oma kasu poolest ka sarnasest kollektiivilisest töötamise wäärtuse hindamisest oja, see on aga wõistluse tagajärjel tema peale sunnitud, kuna tema jeda hindamist weel oma heaksarvamise järele toimetab, mis temale, muidagi teada, kahjuks ei tohi tulla. *) Sotsialistlikes riigis aga, kus tööstuse organisatsioon kui ka rikkuste ümberweerimine (kui ka kapitali sellest seisukohast waataksime, et tema mõiste olla töötamise abindud käitjivad) terve jeltskonna omandus on, on ka tööstusline jõud jeltskondlise (õigemine ühiskondlise, sotsialse) wäärtuse ehk kapitali hulka arwatud. Riijuguse olukorra juures ei ole wõimalik enam siis kasu organiseeritud tööstuse pealt jaada (mitte ainult kas mõistet: töötamise ijkline wäärtus ja töö kui jaaduste jeltskondline wäärtus) waid wäärtus on tarwidusega jeotud; meile jääb järele ainult organiseeritud (mitte era ega ka mitte ijkline) tööstus, kus tööstuslistes ajutustes kollektiwiline lord walitseb, kus kollektiwiline lord tööstuses kollektiwilise kapitali ja tarwiduslise nõuete põhjal ülewal peatud jaab.

Tarwidus ehk nõue saab igas tööstuses harus statistikaliste arwudega kindlaks tehtud, **) mida ühiskonna ajutus kes tarwiduse järele walwab, kofku peab seadma ja mis sotsialse tööstusele plaani ja kaju andma jaab. Kui, näituseks, mõnikord mõnest asjast puudus on, siis peab sellega jeda parandada katjutama, et ühiskondlistest aitadest (mitte aga era) alleshoitawaid produktiivid tarwiduse järele wälja jaab antud.

Rii siis näeme, et kollektiwiistlike kapitali mõiste praeguse eraomanduse kapitaliga täiesti wastand on, et

*) Siin rääkisime töötamise wäärtusest, mida töö (kui produkti wäärtusest) ära lahutama peame.

**) Wiimase ande lõpule tahtsime weikese sotsial teaduste sõnaraamatu paigutada, milles mõisted wähe paremine eestiteeles on seletatnd.

ühiskondline tööstus praeguse kapitalistlike kaubanduslike tööstustega niisama palju kokku võib ündida, kui tuli ja weji, et praegune mõistlus, kui metšik omalaju püüdmise abinõu kaubamüümise juures kollektiviliste tarwiduslistest nõudmistest niisama kangel leiab kui maa taewast. Praegune kauba valmistamine ja wahetamine ei ole mitte ainult metšik kurnamise abinõu waid jellega ühes ka tarwiduste täitmata jätmine, uende elutarwiduste täitmata jätmine, mis inimesesugu hukarusele ja tagurpidi ei wi.

Need mõtted, mis meie eesolewates lausetes awaldamine ei ole aga weel mitte kõik sotsialismuse põhjused.

Ragu eespool tähendamine, tuleb jarnane otsus peaaegu terwelt kapitalilisi wahetordaid poliitilises majanduse teaduses harutades awalikult. Töötamise wäärtus loob kauba wäärtust praeguses kapitalistlikes kaubawalvistamise ajajärgus, kuna kollektivistlikes ühiskonnas aga tarwidusline wäärtus peaaesjalikult saaduse wäärtust ära määrab.

Wina tähendamine „peaesjalikult.“ Kõik wäärtust saaduses ei määrab aga otsekohene tarwidusline wäärtus ära, waid siin on weel mõned muud tingimised mõeduandwad, mida edespäi walgustame.

Wõtame näituseks hariduse edendamist kollektivistlikes seltskonnas. Saadusline tarwidus seda ette ei jee, et haridus edasi antud peaks saama ja selle töö juures mõned oma tööwaewa kulutama, seda nõuab aga kohuse tundusline wäärtus.

Nii näeme, et tarwiduslist wäärtust kahets võib jagada. Üks on loodusline tarwidusline wäärtus, teine aga kohustusline tarwidusline wäärtus. Esimene wäärtus on loodusest wälja arenenud ja nõuab looduslike nõudete täitmist jellel wiisil, et tema peale töötamise energied peaks kulutama, teine aga on inimesesuo esialgijetest kohustustest wälja wõrjunud, mis juba algimele juureski mõistlusest elu eest elule on kutsutud ja jällegi oma täitmist nõuab.

Ragu mõned laused eespool tähendamine, ei ole jee weel mitte ainult sotsialismuse põhjused täielikelt wõe-

tud, vaid see on ka nende sotsialistlike rahva majanduse organisatsioonide algusühiks ülesse võetud.

Igal pool näeme et eraomandus peaks kollektiiviliseks omanduseks muudetud saama. Üks ja see sama põhjusjoon läib kõigist sotsialistlikest partei programmidest läbi: kollektiivistiline omandus peab eraomanduse ajemele kõigi tööstuse abinõude kohta ümbermuudetud saama, ühiskondline töö peab kollektiviseeritud tööabinõudega ärajautamise kujul fündima, et kollektiiviline tööjaadus saaks kollektiivilise töötamise tarvituse kohaselt ühikute individuumide juures ära jaondatud*) Ühikud produktide valmistajad, kui meie neid kollektiivilises seltskonnas vaatleme, ei ole mitte enam eraomanikud, sest isegi tööjaaduse valmistamise abinõud ei ole nende eraomandus, vaid kõik on töölisel. Tööjaaduste valmistamise abinõud ei ole enam mitte eraomanduse objektideks, vaid terve seltskonna omanduseks; kõik töötavad ajutiselt nende abinõudega, mis seltskonna omandus on. Niisugust kapitali nimetatakse kollektiiviliseks kapitaliks.

Mida näeme siis kollektiivilises kapitalis ja kollektiivilises seltskonnas?

Esite, igaüks peab töötama, teiseks, töötewõtjad (nagu meil praegu) ei saa olema, kolmandaks, kedagi ei võida tööle palgata kurnamise sihiga, neljandamaks, igaüks on kohustatud kõige seltskonna heaks töötama, selle poolt tema ka taju saab.

Mii siis näeme, et kujutavas seltskonnas jarnaseid kasujaotamise viisid enam olemas ei ole, et ühelt poolt enam ka ju (прибыль) fuhu ka võlgneja protiidid võlaandjale arvatakse), teiselt poolt aga tööwaeva kurnamist enam ei või olla, teisejõnaga seltskonna jisse-tuletud on töötamise väärtused, mis ilma wahelt kasu-mõtmiseta omanikudele lähed jellel mõedul, kui juur nende loodus-tarvidusline nõue on. Seega siis saab

*) Meie tarvitame siin uut, oma sünnitatud sõna, mis olguagi, et tema juht eesti keele järele loodud ei ole, siiski jeda mõistet tähendaks, mida venekeeli „распределение“ üteldaks.

ainult waewanägemine, ainult töötamise energie kulutamine tajutud.

Teisest küljest aga võib küsimus tekkida, kelle poolt need taju saavad, kes otsekohelest tööjaadusid ei valmistata?

Niiugused jeltskonna liikmed, nagu kunstnikud, kohunikud, teadlased, kooliõpetajad jne. saavad jällegi oma tarwiduste täitmiseks jeltskonna käest ainelisi produktiivid, kuna töötamise järele kulutamise ja aja väärtust jällegi jaotamise juures silmas saab peetud.

Arustatud lugejal võib küll tõepoolest natufene raske olla sellest aru saada, kuna meie omalt poolt, et iseennast wabandada, ka juurde tähendame, et kõik katuisime teha, et võimalikult arusaadawust luua. Sõnade puuduse poolest, mis eesti keeles täiesti tösi on, oleme sunnitud olnud kõrwaliste lausjetega seda diendama, mis teistes keeltes paari sõnaga ära tähentakse.

Erialgul on nendest aadetest kaunis raske aru saada, kuid ka nende aadete kokkujeadjad on aastaid tarwitanud, et niiugust süstematilist korda alles hoida.

Nende aadete eest wõitlejaks on juba kaunis arwurikas partei oma tegewust alustanud, kes ka Gestis oma sihtijid ja aateid on awaldanud. See partei, kelle arv arusaajate töölistega ifka kaswab, awaldab oma juurepäralist tegewust juba mitmed aastad wäljamaal, kuna meie tööliste hulgas tema alles noor on.

Meil räägitakse tihti sotjaldemokratiast, kuna mõned jeda ainult rüüstajate koguks nimetawad, teised aga koguni rõõwliteks tembeldawad. Need kõik on kas melega waletajad, wõi teadmatusest lollid. Sotjaldemokrat ei ole rüüstaja ega ka mitte rõõwija, waid enam edenenud inimene, kes terve inimesoo aadete eest, et terve inimesesugu paraneks ja jelle eest wõitlust peaks, sotjaldemokrat on enam haritud, kes praegusest kapitalistlikest kaubawalmistamisest aru saab ja jarnase edenemise tagajärgejid ette mõistab kujutada, kes jeda sihti selgeste näeb, mille poole teda kapitalismuse edenemine wiib, mis kapitalide kontsentreerimine tähendab. Sotjalist wõitleb oma aadete eest, inimesesoo paremaid tingimisi

mõitluse juureski filmas pidades, sest et tema aated terwet inimesejugu paremusele wiivad.

Et mitmejuguatele hiilgawatele jõimunimedele wastu astuda, on tarwis, et weel sügawamalt neid põhjusmõtteid harutaks, mille peale teadusline sotsialismuus ennast põhjendab.

Praegune juurkapital jündis kahtlemata weikest kapitalist jellel wiisil, et tema weikest eraomandust (käitõöstuslist kui ka põllutõöstuslist) majapidamist ära purustas ja ise kofkuwõdetult jinna asemele astus; juurkapital mõitis jaaduste mõistlusega need majapidamise wormid oma alla, kus töõbettewõtja ja töõabinõude omanik ise töõd tegiwad, kus tema oma töõsaaduse kui ka jellejuures waewanagemise taju omanik oli. See eraomanduse wormi oma sijemise tõega „kus töõline oma waba töõabinõude eraomanik põlluharija waba maa tarwitaja, kuna käsitöõline oma töõriistade otjekohene walitseja ja omanik oli, oli kõige paremaks oma aja töõstuse wormiks“ (kapit. 648—649 lht.) Kuid jiski oliwad ka jellel töõstuse wiisil omad wead juures, näitujeks töõabinõude jaotamine, jelle tõttu aga weel wähene töõjaaduste walmistamine. Kõige jelle tõttu pidi weikene töõstus kaduma ja mis weel praegu alles on, tõõduneb päew päewaga nii weikejes töõstuses kui ka põlluharimises. Misparaft aga ja misjugujel tõõdunemise wiisil jee jünnib?

Wäikestõõstus ei jõõdnud juurtõõstusega, mille toetajaks kapitalid on, mõistelda. Näitujeks: wäikekäsitöõline jõõwab oma töõabinõudega lihe päewaga 1 paar saapaid walmis teha, kuna masinaga, mis praeguses juurtõõstuses olemas on, üks töõline umbes 100 saabast walmistada mõib. Olgugi, et juurtõõtamise juures ka töõjaotamine juurem on, olgugi, et töõabinõud kallimad on, ifkagi jaab juurtõõbettewõtja odawamalt (temale enesele efitte) ja paremaid ning rohlem kaupa walmistada.

Wäikestõõstuse ettemõtja peab aga oma kaupa niijamma kallist müüma, kui juurtõõstuse ettemõtjagi, tema peab ka ennast ja oma perekonda elatama oma töõjõu müümiseega.

Peale selle tähendame veel juurde, et väiketöoline ainult oma töö eest saadud kasu oma tarvis võib jätta, kuna juurtööstuse ettevõtja mitmekümne isegi mitmetuhande kasu enesele võtab. Mikspärast? Sellepärast, et tema tööliste kurnaja on.

Kõige paremine arutas praeguse eraomanduse sotsiaalset kriitikat Karl Marx*), see kõige autoriteetlikem proletariadi juht. Marx on jellel arvamisel, et kapitalistiline eraomandus, mis käesolema jeltskonna kätte paranduse läbi läinud on, oma esialgises kapitalistlikes mõistes aga ainult röövimise ja vägivaldse äraiskumise läbi on jündinud**). Alfred Schaeffle oma kirjatuses „Bau und Leben des sozialen Körpers“ tähendab et järnase nõbrimise abinõudeks sõjad, orjade pidamine, ajumaade poliitiline ja majandusline kurnamine, poliitilise võimu kurjasti tarvitamine, eesdiguised mitmejagustel klassidel, maade võerastamine ja ipefulariiseeritud kiriku maade ärajaotamine jne.

Marx aga ei tuunista wargateks mõnda barun Sternbergi või miljonär Morgani, kui nemad oma waranduse parandanud on, waid warga ausse töstetakse tema ehitwanemaid, kes ülekohtuselt warandust kokku on korjanud.

Marx aga ei uuri sügawamalt kapitali jündimise ja esialgse kokkukogumise wiisi, waid tähendab kuskil mõõdamises, et ka praegusel ajal rööwtööga jaadud kapital ennast mitmejaguste kaubandus-tööstusliste ettevõtete ja poliitilise omakasu püüdumise läbi mõnede kurnajate kätte kokku mõistab koguda. Marx uuris sügawamalt ainult jeda, mis praeguste majandusliste ja jeltskondliste tingimiste juures mitte ainult võimalik, waid koguni ka loomulik ja jeaduslik on.

Seda waadates tähendab Marx, et juur oja praeguste spekulorite kapitalidest, mis praegusel ajal küll kaswawad ja jünniwad juuremalt jaolt kapitalide kasu jünnib, mille juures ka ettevõtte kasu

*) Waata A. Шэфле. Сущность социализма.

***) Waata K. Марксъ Капиталь (1872 wenekeelne tõlge) стр. XII.

oma oja mängib, kuna tööhinnast õige vähe mõju tunda on*). See on ojal ka õige. Ma ei taha siin juures Marri vastu väielda, sest see wiiks meid oma jähjt natukene kaugemale, olgugi, et meil jelleks natukene põhjust ja wõimalust on.

Beale jelle arwab Maryweel, et iga kapitalist praeguse anarhistlike müügi juures, kui tema wõistlusele vastu tahab seista, mille alla tema tahtmata on sunnitud peab painutama, tingimata peab oma olukorra kindlustuseks ka juudega oma kapitali täiendama.

"Miijugune seisukoht, — räägib sõnast nalt Mary, — mille peal mina seisan, mis majandusliisij wormiisid ainult loodusajaloolise edenemisega seletab, wõib wähem kui miski muu wastutusliisij wahelordajid enese peale wõtta, mille ühiskondse jaadujena enast ükijit teatud inimene kujutab; ka see on üks kõi wahelordade wastutuse juures, kui kõrgele inimene aga ei tõuseks oma edenemises kui ka arujamises**)."

Mida näeme Marri arwustamises? Millega tähendab Mary kapitali omandamist.

Mary ütleb, et kapitaalist wäljawõetud kasu mitte subjektiiviline wargus ei ole, mida temale ka jugugi mitte etteheita ei wõi, waid meie tuleme otsusele, et tema (kasude wäljapressimine kapitaalist) praeguse tööstuse wiisi juures täiesti loomulik on. Objektivilijelt aga asja harutades tuleme otsusele, et kapitalisti rikkaks tegemine, — mis praeguse tööstuse wiisi kuri juur ongi — tööliste warastamine ja petmine on, mida praegusel ajal ka teise sõnaga ekspluaterimiseks nimetatakse. Kapitali kasu, millest juur eraomandus wälja kaswab, kaswab jellepärast nii jõudjasti, et tööline tõelikult oma töowaewa kulutamise eest wähem saab, kui wiimane

*) Waata K. Марксъ. Капиталъ. X стр. 1872 г.

**) Waata K. Марксъ. Капиталъ Введеніе стр. XII-1872 г.

wäärt on. Kapitalist mõistab, imidugist teada, jeda kapitali*) kasulikult tarvitada, tema juurendab kõige ja-
gedamine oma ettevõtet, et jelle tõttu rohkem juu-
rendajat wäärtust jünnitada.

Tööline jaab harilikelt oma tööwaewa eest vähem,
kui tema peaks jaama. Kuna tema 12 isegi 13 ja 14
tundi peaaegu järjemõdda peab tööd tegema, aitaks jellest
küll, kui tema puhast kasu kapitalistile ei annaks, kui
tema 4 ehk 5 tundi tööd teeks.

Kõik see aeg, mis tema tööd enam teeb kui üle 4
ehk 5 tunni, toidab tema kapitalisti jelle sühiga, et tema
wõiks oma äri weel enam juurendada, et töölist weel
enam wälja kurnata. Meie näeme, et kapitali mõjul
wõib kapitalist juurendajat wäärtust oma tasku panna,
et kapitali abil, tööliste aitamisega, õigimine tööliste
poolt juurendajat kapitali, nende eneste keskest wälja
kurnatakse, et jellega kapitalistile kapitalilist aluspõhja
juurendada.

Kui meie Maryi sügavamalt vaatame, siis näeme,
et mitmesugused tingimised jelle juures mõduandwad
et tööline kapitalisti juures oma tööjõudu müüma
peab, et tööline junnitud on kapitalisti juures orjama,
et $\frac{2}{5}$ oma teenitud palgast kätte võiks saada.

Mitmesugused seltskondlikud tingimised, mitmesugused
ühiskonna edenemise mõjud, millede hulka meie jün ai-
nult mõnda mõju nimetame, näit., valmistawa tegevuse
kindlujeta olek, masinate täienemine ja tööjuurde pane-
mine, tehnikalised hüpped ja pöörded, wõerastemaade
kaubaturgude wõistlus j. n. e., kõik need panewad pro-
letariati niisugusesse seisukorda, et tema junnitud on ka-
pitali orjaks hakkama. Niisugusest mõjust ja jelle tund-
misest ei ole ka mitte wälke töötewõtjagi waba, waid
tunneb, kui mitte suuremat, siis ometi niisama sugust ka-
pitali mõju, mis temale weel hirmutawam näitab olema,
kui proletarlasel. Objektiwilijelt asja harutades
tulime siis jarnasele otsusele, et kapital iseennast jelleläbi

*) Sarnast kapitali nimetatakse kaswatusline ehk
juurendaja wäärtus. Sellest jaame eraldi pikemalt rää-
kima ja sügavamalt harutama.

juurendab, et juurenduse sünnitajaid — tööliji — kurnab. Subjektiviiliselt seisukohalt aga asja peale waadates peame otjusele tulema, et eesolew ütetus kapitalistile jüid selga ei pane, et tema kapital niimoodi edeneb. Tema j. o. kapitalist — on sünnitud jeda teiste poolt tegema, milles jällegi peasjalijest kauba wõistlus oma kõige tähtsamat mõju awaldab. Kapitalist on sünnitud oma kapitali niisuguse pöörde sisse panema just wõitlusest elu eest, mis kapitalile energias t kapitali juurde kogub.

Subjektiviilise kindlustusele annawad kaubandus-tööstusline tööwiis ja kaupade müümine kõige rohkem põhjust. Objektiviilise arwustamise juures peab otjusele tulema, et niisugune oluford kõlbmata wilets on ja teda tarwis on ümber luua.

Kui nüid midagi on tarwis ümber luua, siis peab tähendama ka mida jellele ajemele wõiks jaada. „Wana kaemu ei makja ennemalt täis ajada, kui uus weel walmis ei ole“ — ütleb Gesti rahwa wana sõna. Niisugune põhjusmõte on ka siin maksew.

Kõige peenemate joonteni on wõimatu uut jeltskonda, uut tööwalmistamise wiisi, uut tööjaaduste tarwitamise wiisi wälja töötada, jest et mitmesugused mõjud mis weel tulema jaawad, mitmesuguseid vähemaid iseäraldusi weel muutma jaawad, kuna mõned praegused tingimised ennast ka seletada ei lasje. Põhjusjoonesid ei ole raske aga mitte leida. Kui meie praegust jeltskonda objektiviiliselt harutajime, siis nägime, et kõik wiletsus ja häda, kõige kurja juur — käesolew kapitalistiline kauba-tööstuse wiis on, kuna alles jelle tõttu kaupade konkureerimine — wõistlus — müügi juures elule tekkib.

Keeegi tähtsam Sakja ühiskonna teadlane ja tubli majanduslise teaduse arwustaja ütles korra, kui jeltskonna kurjuje juures kapitalistide ringkonnas waidlema läks: „muutke ümber tööstuse wiis, siis muudab jeltskond iseenejes“. Sügawamalt waadates näeme, et siin jelle teadlajel täieline õigus oli jeda ütelda. Tarwis on tööstuse wiisi muuta, siis muutub ühes jellega aruajamine ja praegused jeltskondlised kõlbmatad wahetorrad.

Meie lubame enesele jün midagi muutmise kohta ütelda. Siis kui käesolewate era kapitalide ajemele, mis hääwitawat konkureerimise mõitlust peawad, mis töötajate palka madalamale lijuwad, mis üks kolmandil ainult jellest tajust töölijele annawad, mida tema oma waewa kulutamise eest peaks jaama, kui kõige jelle era jüstemi ajemele jeltsfondline jüstemi jaoks jätud, kui kõige era kapitalide ajemel kollektiiviline kapital jaoks olema, siis ainult wõib praeguiseid kurnawaid tööliste elutingimisi muuta.

Kui meie jün kapitalide muutmisest rääkijime, siis ainult jelles mõistes, nagu teda praeguist mõistetakse; kuid ainult kapitalide muutmise ei wõi enesega kõige oluforda, kõiki neid jiduwaid tingimisi muuta, mis meie praeguses jeltskonnas walitjeward, waid tarwis on weel ühiskondlist tööliste organiseerimist jisse jada, mis mõitluse jühiga oleks alustatud. Niiuguse tööliste ühiskondse mõitlus-organiseerimise juures peab tingimata ka rahwas jissetulekute äramääramisejt oja wõtma.

Kui niiugune kord oleks olemas, siis kadunekiwad kõik kapitalistid, kõik palga töölijed, — kõik oleks niiuguses korras ainult walmistajad.

Rogukonna jaadused jaakjivad kõikide liigete wahel töötamise wäärtusega proportjionis ära jaotatud, mida igakuks oma wõimalusega täitnud on. Niiuguse korra juures ei jaoks tööpalka enesese neelata, waid kaju ei ole enam jarnasel kujul olemasgi, nagu meie teda praegu mõistame ja temast aru saame. Ka tööpalka ei tohita enam jellel kujul ette kujutada, nagu ka meil praegu igal pool aruajamisel on, waid niiugust palka ei ole ka enam olemasgi^{*)}. Praegusel ajal müüb palgatööline jelle eest oma tööjõudu, et jelle eest raha jaada, (mis üks kolmandil jellest on, mida tema peab jaama) ja jelle eest jällegi neid elutarwidusliji produktijid osta, mis temale wõimalikuks teerwad oma tööjõu müümisjt jättata. Kollekti-

^{*)} Waata: A. Шэфле. Сущность Социализма, илд. Врублевскаго 1907 г. СПб. 17 стр.

wilijes feltskonnas*), aga valmistab igaüks jaaduseid, mida elu tarvitab, mille jaotamine aga tarwidusliste nõuete tingimisel peab sündima.

Kui teiselt poolt asja harutada, siis näeme ka, et just mitte kõik kollektiiviliselt valmistatud jaaduseid ühiskondlike ühiskonna liigete wahel ära ei jaotata. Üks oja saab nende tarwiduseks alles hoitud, kes tööstuse ojade juhi ametit peawad, teiselt poolt on ka tingimata tarwilik, et ära kulutatud kollektiivilised tarwidused jällegi jaadustega, kuna kolmandamaks ka jarnased feltskonna jaod, kes just otsekohe jaaduseid, mida näha võib, ei walmista ka ühiskonna poolt üllespidamist peaks saama, neljas oja aga peaks ühiskonna tarwiduste täitmise peale ära kulutatama.

Marx seletab jeda järgmiselt: „Ühiskonna kokkupanud tööjaadused nimetatakse ühiskondlikeks jaaduseks. Üks oja läheb tööstuse abinõuna feltskonna kätte tarvitada, teine oja aga tarvitakse ühiskonna liikmete wahel eluülewalpidamiseks ära. Järjekult, jaadused jaawad ühiskonna liigete wahel ära jaotatud. Misjugune see jaotamise wiis on, seda on praegu weel wõimata ette ütelda, waid tema uuendab ennast ühiskonna valmistawa organismusega, ühes valmistajate ajaloolise edenemisega, ühes nende tarwidustega. Minult kauba valmistusega parallelli pidades, arwame meie, et iga isiku oja tema töö ajaga mõedetakse. Siis mängiks tööaeg kahejuguist oja.

Töögaja ühiskondse plaani järele ära jaotamine toob teatuid wahelordajid mitmesuguste tööstuse ojade juures ilmujiks, teiseks, tööaeg on kui mõet, millega kellegi isiku individualilist töö juures olemist arwatakse ja mis ka individualiliseks tööjaaduste tarvitamise mõeduks on.“

Arusaadaw on, et jottjalistide programm natufene midagi teist, kui eraomanduse periodiline „piiratujeäär“ (предѣлъ) on**). See on kollektiwiline abi-

*) Meie tarvitame siin ja mõnel muul kohal lihendust „kollektiwiline feltskond“, mida järgmise lause all mõista palume: feltskond, milles kollektiwiline jaaduste valmistamine ja tarvitamine on.

**) Waata: A. Шэфле. Сущя. социал. Изд. Врубл. 1906 г. 19 стр.

nõude omandamine, mis kollektiiviline töömendus juba faktiliselt ongi. Et ühiskondlisi ajutusi üleval pidada, peab ühiskondlikest jaaduste aidast teatud jagu jelle peale ära kulutama. Nagu näeme, peab jotsialismust tubliste jellest aimest ära eraldatama, nagu oleks tema teatud piiratuseäär, mis asjaluolise edenemiseega eraomandusest kollektiivilist omandust junnitab.

Kui meie erakapitali niijugusest seisukohast arvustanud oleme, ei ole just mitte enam raske jotsialismuse aadetega käsiläes tövabinõude kollektiivilist omandust arvustada, kuidas jeda maksma panna, kuidas tema oma esimesi päevafid elutsema peaks*).

Meie praegune jotsialist võtab oma arvustuse näitelavale kurnatud töölisi ja kurnajaid töbettevõtjaid. Selleks et eraomanduslist kapitali kollektiiviliseks kapitaliks muuta võib siis mitmesuguseid abinõusid olla. Kas väljaoftmine või exproprieerimine (jundusline võerastamine). Praegune jotsialist jeletab, et väikekodanlus ei juuda praegusele tööjaaduste võistlusele vastu panna ja on jelle tõttu junnitunud proletariadi ridadesse astuma, et töölifed, kes kurnawa kapitali vastu enam mingijugust autoriteetlist kohustust ei tunne, aru on jaanud, et praegune eratööstus (j. o. tööstus, mille jaaduste omanikuks töbettevõtja — eraijil — on) millelgiil viisil ei või enam töötamisele paremaid lootusid juurde panna, kui käesolewad tingimised on.

Selle tõttu on küsimus, mis moodi eraomandust kollektiiviliseks teha, ka kaunis kindlasti otjustatud. Mõned arvawad nii, et kui praegusel hourjehonal õigus kõige jelle üle on, mida tema praeguse käesolewa tööstuse viisil ajal omandas, siis võib tema käest tema erakapitali ära osta, niijama nagu feodalide õigusid ära osteti. Kapitalistil ei ole aga enam mingijugust õigust ennast kõige tulewase parema tööstuse viisil arendamisesse je-gada, mida ainult terve rahwas võib teha ja välja kuulutada. Peale jelle ei tohi kapitalist oma kapitali enam niijuguse käigu jisje panna, mis temale erakaju

*) Waata pikemalt: К. Каутский. Социальная реформа и на др. день послѣ соц. реформы 1905 г. изд. Парамонова.

tooks, sest kui tema kapital era kaju toob, siis peab see tingimata kollektiivilise jeltskonna poolt kokkupanud jaama, mis ühikult jällegi igat ühiskonna liiget rõhub.

Ragu eespool tähendasin, nii arvavad mõned sotsiaalsed lorda maksma panna. On aga veel teistjuguiseid kes sotsiaalse revolutsiooni poole hoiavad.

Wõtame, näituseks, sotsialistid revolutionärid. Nemad niijuguse sotsiaalse korra maksmapanemiseega nõus ei ole, waid tähendawad, et jarnane theorie proletariadi liikumisele üegi kahjulik olla, peale jelle wõida waeuvalt jelle teostegemise poolt olla.

Ragu ennemalt tähendasin, ei ole meie oma sihiks wõtnud agitationiliselt midagi jelgeks teha, jelle tõttu ei taha ja teiseks praeguste olude tõttu ei wõigi ühe ega teise poole wabanduseks midagi ütelda, waid peame jelle arwustusega leppima, mis mõlemad mõtteuoolud lubawad. Teadusliht külge katsume ka arwustuse juures silmas pidada.

Winnased ütlewad, et sotsialne revolution ei wõi enesele niijugust pööret lubada, mis armastusega jaaks toimetatud, et ei ole jarnast aluspõhja, mille peal wähenlaste esitajad, kes wõera waewanagemisest elawad, enamlaste esitajatega lepiteele wõiks astuda, kellede ülewalt pidamine nende eneste käes jeejab, kes oma waewaga esimefegi on toinud*) Töötajate klass wõida ainult ajutiselt inimefearmastuse pärast, oma kessel jarnaseid isikuid jallida, kes eesolewa tööstuse wiifi tõttu niuwäärt ärakellitatud on jaanud, et neil enam wõimalik ei ole tööd teha ja ühiskonna poolt ülewalt peetud peawad jaama. Nemad wõrdlewad, üegi teewad ühejuguiseks jarnaseid kellitatud liikmeid nendega, kes jandid ja haiged on. Sotsialismus aga oma põhjusemõtte poolest ei wõi kedagi lubada ilma töötamiseta elada. Igakuks kes tahab elada, peab töötama. Sarnaseid eesõiguseid ei anta kellegile, et keegi wõiks ilma waewanagemata, ilma oma energie hulka panemiseta ühiskondse jõu jella, elada.

Raunis tähtjas teadlane Lawrow tähendab, et

*) Waata: A. Шэфле. Сущность социализма. Примечание V. Лаврова, 96 стр. изд. В. Врублевскаго 1907 г. СПб.

jellega võidakski revolutioni reformideest ära lahutada. Reform on põhjusmõtteline ümbermuutmine ühiskondlike seaduste rajal, kuna revolution aga ühtegi nendest tööstujate põhjusalistest seadustest, mis praegusel ajal maksivad on, enam kõlblulijeks ei tunnista.

Sotsiaalne revolution peab need vormid kas jeaduslikel või otjusekstegeviisel (договорныхъ) teel maksma panema, mis töötava klassi ringkonda käivad, nute majandusliste tingimistega nõuus on ja nende peale ennast põhjendavad. Kõik endised majanduslikud seadused, mis „õiguste“ peale põhjeneviivad, peavad tolmuks kaduma, peavad tähele panemata jaama jäetud. Niisuguseid seaduseid ei ole siis enam tarwis, mis ühelele võimalikuks teevad teise waewaga elada, mis ühelele võimalust annavad elada, teistel aga „kestawalt jurra.“ „Wäljaoftmine ja kapitalistidele nende omanduse eest taju andmine“ on tööliste sotsialismusega täielises wastu olekus, weel enam aga „wäljaoftmine waba hinnaga.“

Kui meie praegust liikumist hingeteadlikest seisukohtast vaatame, siis näeme, et waen (milleks ka põhjust on) päew päewalt kahe klassi wahel juuremaks kasvab, et see waen kapitalide kontsjentrerimisejega ifka weel juuremaks kasvab, siis võime omalt poolt ka juurde lijada, et jarnased arwamiised, nagu jaakviivad ka kollektivilises jeltskonnas mõned pühade pidamisega oma elu edasi ajada, õige liiwasele alusele on põhjendatud. Sjegi poliitiliseft kasutoowast waatepunktist asja arutades, paistab jilma, et kapitalistide arw ifka kahaneb, kuna, nende omandused, kapitalid juuremaks kasvawad, et täieline rumalus oleks wäheste waenlaste wastu jarnast abinõu nagu wäljaoftmine, wabatahtline hinna määramine jne. tarwitada. Sarnane sotsialse revolutioni täidejaatmise wiis on ka mõnede nende tingimiste poolest võimata, mis meie praeguses tööstujate wiisil ja arusaamises walitjeward.

Majandusline pööre peab sotsialses revolutionis täieline olema ja mitte mingijugusid järelandmisi lubama. „Kõige hädaohtlikumaks sotsialsele korrale tuleb jeda pidada, kui sotsialse korra juures weel era kapitalistid on, jellepärast, et, wõib olla, kobe järgmilisel päewal

nirast jotsialset revolutioni wanad metšifud kumbed jällegi ülesse ärkawad ja suurt korralagedust jeltškonnas sünnitada wõiwad.“ *)

Kõik warandus mis olemas on, peab kõikide töötajate warandujeks olema kuulutatud.

Seaduslifel alusel aga seisab see, kui mitmesugustel kohtadel, mitmesuguste majandusliste, tehnikaliste ja kulturaliste tingimiste tõttu töötamise abinõude tarvitamine weikeste frupede kätte ustakse, kõige parem weel, kui perekonna kätte tööabinõud jääsiwad**.) Sõegi ütsifud iisifud wõiwad tööabinõuid omandada, kuid, tähendame jeda weel juurde, et see omandamine ainult ajutise tarvitamise peal põhjeneb, millel aga meiejuuguje omandamisega mingijugust iherdamišt ei ole.

Seega siis, jotsialse revolutioni teokstegemise juures peab rahwa ajutine walitšus kõik käesoelwad majanduslijed õigujed ja eesõigujed ümbermuutma, peab era-kapitali ühiskondjeks kapitaliks kuulutama, peab ühiskondje riffuse tarvitamise otstarbe kohajelt ära jautama, peab kapitalide endiste omanikudele ühe oja kollektiwišeeritud kapitališt tarvitada andma, teine — juurem — oja aga, kõigile ühiskonna liikmetele tarvitujeks jaama kuulutatut. Ra jeda peab ühiskondje kapitali wäljakuulutamise juures silmas pidama, mis ka mitte išeäraiši raskusid ei nõua, et tööjaduste walmistamise siigidus mitte wähejeks ei jää, waid et ühiskondje kapitali walwamise juures tööstuje protšejš niijama siigiw oleks. Seda peab tähele jaama pandud, et kõiges jotsiališeeritud ühiskonnas ka iisifute ühiskonna liigete wahel kohujetundmine walitšjeks, et praegune wõisfluš (konfurerimine) mitte enam oma tegewušt jarnajel kujul ei awaldaks, nagu see praegu sünniš.

Meie ei tee siin küll mitte omal kohujeks kõiki neid punktšid läbi harutada, mis jotsialismuus programmina

*) Waatš: Государственные элементы въ будущемъ общ. 1875 r.

**) Siis e: ole küll e- am patriarhaliline maja- d- se ford, waid see näitab ainult niisugune olewat, kui peališkaudselt asja harutame.

ette paneb, mida ka edespäi pikemalt walgustame, waid, et just mitte oma peasihhi kaugele wiltu minna, oleme junnitud jelle arwustusega leppima.

Waatame lühikese pilguga jelle peale, millest wõrjus sotsialismuse wälja, kes oliwad tema esimesed poolehoidjad, kellede poolt leidsiwad sotsialismuse aated sooja ojawõtmist. Kui kõik need punktid läbi oleme harutanud, kui teame et teadusline sotsialismuse kaineest mõttewallast, weel kaineamast aruajamisest on tekinud, et jelle aatega juba mitmed aastakümmed tegemist on tehtud, siis wõime tema kättesaadawuse wõimalusesse uskuda.

III.

Sotsialismuse arwustus.

Oma siju poolest on, nagu Fridrich Engels ütleb, sotsialismuse ülelt poolt kaine mõttewiisi järeldus, kui praeguseid waranduslisi ja waranduseta klassi sili mitseme, teiseit poolt aga jelle anarhia tagajärg, milles ennast praegune töewal mistamise wiis amaldab.

Sotsialismuse põhjened majandusliste materialiliste aluste peal, mida aga alles XIX aastajaja esimejel weerandil selgeks sai tehtud, olgugi, et juba XVIII aastajajal Prantsujemaal sotsialismusega tegemist tehti. Nagu iga uus theoria, niisama ka seegi, pidi esite, oma edene mise esimejel basijel natukene teistjuguise näuga rahwa ette ilmuma, kuna alles täiendatult praeguses seltskonnas omale poolehoidjaid wõidab.

Suured Prantsuse teadlased, mis revolutioni aateid XVIII aastajajal Prantsuse rahwa hulka wälja külwasiwad oliwad ise ka õige suured revolutionärid. Ühtegi niisugust autoriteeti ei leitud, mis oleks nende eesmärgiks olnud; kõik, mis oli, langes kärelda arwustuse alla.

Ust, õpetused, lootused, seltskond, riikline kord, õiguste aruajamine, aruajamine, oluford, majandus, kõik mis weel seltskonnas oli, langes arwustuse tulesse,

millest nemad väljatulles ainult weikeje oja endistest aruajaamistest ühes töiwad, mõned aga koguni elutjemise wõimalusest lahti pidiwad ütleva.)*

Ragu Haegel tähendas, oli jeltskond ühe sõnaga kõifjus, ehk ilm ainult pea peal. Kõik mis inimese mõistusele kättejaadaw oli, millest inimese mõistus pikema kaalumise järele rahuloldawaid otjuseid wõis järeldada, oli alles jäetaw, mis aga üle selle piiri, läks pidi armetumalt kriitika tules otja leidma. Kõik mis ennemalt austust leidis, oli kõlbmata. Nüüd pidi alles mõistuse ja õiguse alustele põhjendatud ford maksew olema. Nüüd alles pidi aruajaamise päike kõike jeltskonda kojutama.**)

Kui jügawamalt aga neid arwamisi ja arwustuse tagajärkeid ise weel arwustuse alla wõtta, siis näeme et aga ainult idealiseeritud kodanlus, et ainult kodanluse käre damad elemendid nüüjugusid otjusid wõisiwad teha, mitte aga proleteriat. Digus, mille awalda ja jeadus pidi olema, awaldas ennaft weel naljakamal toonil aristokratilises wabariigis, mille poole Prantsusemaa jammus. Aristokratia oli mõttewõimu oma kätte jäänud ja katjus nüüd nende otjustega, mida tema peaju wälja figitas, õiguse, walguje riiki maksma panna, kuna selle asemele aristokratiline wabariiklus walitjuse ohjad enese kätte wõttis***)

Paremad mõtteteadlasedgi ei jõudnud nendest piiridest üle astuda, mida neile aeg ette pani.

Ragu eespool tähendajin, hakkas prantsuse jeltskond jellel ajal juba ennaft klassiifitseerima, j. o. klassidesse jaotama. Kõige selle juurde jegas ennaft weel mitme

*) Waata: Фридрихъ Энгельсъ. Соціализмъ научный и утопическій. СПб. Изд. Врублевскаго 1907 г.

**) Meie omalt poolt tahajime Friedrich Engeli sõnadele juurde lisada, et sellel ajal peaaesjalikult ka usu ja jeltskonna wastu wõitlused elusse tekkiswad. Ragu teegi mõtteteadlane selle kohta tähendas, „Tõmmati Zumal trooni pealt maha ja selle asemel et teda uskuda, pidi Zumal inimese mõistust uskuma.“ Dma arwamise jätame wälkiste põhjuste tõttu siin awaldamata.

**) Wabariiklised wõib kahesuguselt ette kujutada: aristokratilist ja demokratilist. Aristokratiline wabariik on nüüjugune, kus walitus priwillegeritud (eesõigustega) kodanluse käes on, demokratiline aga nüüjugune, kus walitus tõjiste rahwa poolt walitud ase-

jugune utopistline (kättejaamata) ilmaade, XVIII aasta-
sajal weel Morrelli ja Mableau kommunistliked aated.
Käredamad kodanluse elemendid (osad) nõudisid poli-
tilist ühejarnadust, kuna majanduse mehed jellega üffi
weel ei leppinud, waid ka majanduslist ühejarnadust
klasside wahel nõudisid. Hiljemine areneisid need
mõtted ja töiwad jüstematilise nõudmise programmi
awalisus.

Nõuti mitte ainult klassiliste eesõiguste ära kaota-
mist, waid taheti ka jeda, et klasside wahed jaatšiwad
ära kaotatud.

Asketiline, spartanlaste waimus jündinud uus
õpetus wõttis omale nimetusjeks „kommunisim“ („kogu-
fondlus“). Uusi aastaid, hakati arendama ja loodeti
midagi õige kajuliku wälja tuua. Saint-Simon oli
esimene, kes katšus midagi tõenäolist lorda jaata, aga
tema tööd kandšiwad kodanlist maitš; peale tema nime-
tame weel mõnda utopisti, nagu Fourieri, Owen, Moun-
teau, P'Galjeri j. t.

Mis Oweni kohta puutub, jis tahtis tema oma
õpetust jeal (Inglisemaal) laiali laotada, kes tööstus
enam edenemid oli, kus klassilised huwid weel juuremad
oliwad kui mujal maades. Nende utopistide aadete kohta
olgu niipalju tähendatud, et nemad proletariadi nõudmisi
eneisesse ei paigutanud. Kui mõttetarkadega wõis nen-
dega rahul olla, kes kõike inimejugu ühejuguuste aade-
tega, ühejuguuste wõitluse tagajärgedega ümer tahtis luua,
mitte aga kui proletariadi esitajatega, kes kättejaamatujeft
unistasid.

mihude lääes on. Wiimane walitsus en enam rahwa soowi awal-
daja (millest tema nimetusgi tuleb (õna „demos“ tähendab greka
keeli rahwast) kuna aristokratiline (tähendab: kõrgemate walitsus)
ainult wäikesema hildkonna tahtmist awaldad. Prantsusemaal on
aristokratiline wadariik. Nii näeme, et Prantsusemaal sõjawägi,
kui tööliked P'illis, Brestis, Martinnikas, Marselles streiki toime
tahtšiwad panna, ennatš kõhe wahela segas ja töölistel mitmed
elujõulijemad mehed lahinguwäljale jääwad. See on küll eraldi
wõdetud näitus, kuid juba sellegi järel wõib arvata, kelle lääes
walitsus on. Niisamasugusel juhtumisel sai Prantsusemaal 1903
aastal nowembri kuul Pariis peale 70 mehe surma. (Waata:
Амстердамскій конгрессъ. Изд. „Молода“ 1905 г. СПб.)

Lähematel päewadel ilmuwad **A. Maide** raamatukirjastuse „**Tööline**“ kirjastusel raamatud:

A. Maide. Sotsialismus, teadusline, praktiline ja utopistiline. Teadusline kirjatöö iga anne à 32 lhk., hind 8 kop.

„ **Katked** politilisest majanduseteadusest. (Teadusline kirjatöö.)

„ **Wiimase aastasaja Europa** politiline ajalugu. (Teadusline kirjatöö, ilmub

annetena, à 64 lhk., hind 20 kop)

Ed. Laine. Proletariadi politiline ja majandusline wõitlus. (Teadusline kirjatöö populair keeles.

„ **Mis on anarhismus?**

„ **Kuhu meie läheme?**

„ **Ühiskondline elu.**

„**Wabadel tundidel**“ **Tööliste Jõulualbum.**

Raamatukauplejatele harillkud protsendid.

Tellimise adres:

гор. Ревель, Морская ул. № 15, А. Майде.